

آشنایی با فرآیند داوری و بازبینی مقالات

سیدتی ابطحی فروشانی^۱ ■ شرکت ملی نفت ایران
فرح جلیلی ■ روابط عمومی شرکت ملی نفت ایران

اهداف داوری مقالات

بر خلاف باور غالب، هدف از داوری مطالب علمی تنها «رد» یا «قبول» آن مطلب نیست، بلکه انجام یک نقد سازنده به منظور ارتقای کیفیت مطالب می‌باشد. به عبارت دیگر مهم‌ترین هدف داور باید این باشد که نویسنده را در راستای بهبود کیفیت مقاله‌اش یاری رساند. بر همین اساس، مجلات معتبر سعی می‌کنند تا با برقراری تعامل سازنده با نویسنده و ارزیابی مقاله، باعث بهبود و ارتقای سطح علمی آن مطلب شوند. داوری یک مقاله مزایای متعددی دارد که از جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- ۱- ارزیابی مقالات از نظر موضوعی (مرتبط یا نامرتبط بودن) و کیفی
- ۲- بهبود و ارتقای سطح کیفی مقاله از طریق ارائه پیشنهادهای اصلاحی به نویسنده

اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها فعالیت می‌نمایند. مطالب ذیل چکیده‌ای از مهم‌ترین عناوین ذکر شده توسط ایشان است.

تاریخچه داوری

تاریخ اولین داوری مقالات به بیش از سه قرن پیش بازمی‌گردد؛ زمانی که هنری اولدنبرگ (۱۶۶۵ میلادی)، در ژورنال Philosophical Transactions که قدیمی‌ترین ژورنال علمی جهان بوده و هنوز هم در حال انتشار است به داوری مقالات فلسفی می‌پرداخت. وی که بنیان‌گذار ژورنال یاد شده بود، روشی را پایه‌گذاری کرد که بر مبنای آن، تصمیم‌گیری درباره انتشار یک مطلب با نظر کسانی که در آن زمینه تبحر داشتند صورت می‌گرفت.

مقدمه

در تاریخ ۲۴ و ۲۵ شهریور ۱۳۸۹ با هماهنگی روابط عمومی شرکت ملی نفت ایران و با حضور هیأت تحریریه ماهنامه اکتشاف و تولید، دورهای با عنوان «داوری و بازبینی مقالات» برگزار گردید. با توجه به اهمیت مطالب گفته شده در این دوره، چکیده‌ای از مهم‌ترین نکات آن برای استفاده عموم خوانندگان محترم آورده می‌شود. این دوره که در راستای ارتقای سطح دانش داوران و بازبینان ماهنامه علمی - کاربردی اکتشاف و تولید برگزار شد، دربرگیرنده اهداف ذیل بود:

۱. آشنایی با تاریخچه داوری
۲. شناخت فرآیند داوری و بازبینی مقالات
۳. فراگیری نکات کلیدی و پایه‌ای درباره داوری مقالات
۴. توانمندی داوری صحیح مقالات
۵. شناخت معیارها و شرایطی که لازم است یک مقاله پیش از داوری داشته باشد.

مدرس این دوره آقای دکتر سعید زارعین، استاد مشاور دانشگاه شهید بهشتی بود. وی دارنده دکترای آموزش زبان انگلیسی از دانشگاه بریستول لندن بوده و سال‌هاست در تدریس دوره‌ها و کارگاه‌های تخصصی در زمینه چگونگی تهیه و ارائه مقالات در همایش‌ها و نیز چگونگی داوری و بازبینی مقالات برای

16/09/2010 11:21

1 stabtahi@yahoo.com

- ۳- کمک به ارتقای سطح علمی نویسنده از طریق ایجاد تعامل سازنده با وی
 - ۴- تأثیرگذاری مستقیم بر استاندارد کردن مقالات از نظر ساختاری
 - ۵- جلوگیری از انتقال اطلاعات گمراه‌کننده و نادرست به خوانندگان
 - ۶- افزایش میزان اطمینان خوانندگان نسبت به درستی مطالب ارائه شده در مقاله
- البته در کنار این مزایا، این فرآیند می‌تواند چالش‌هایی را برای انتشار مطالب در مجلات ایجاد کند که از آن جمله می‌توان موارد ذیل را بر شمرد:
- ۱- طولانی شدن روند چاپ مقالات
 - ۲- صرف هزینه برای پرداخت حق‌الزحمه داوران
 - ۳- اجتناب‌ناپذیر بودن اعمال سلیقه‌های داور
 - ۴- اعمال تغییرات از طریق حذف یا خلاصه کردن مطالب مقاله
 - ۵- احتمال دخالت اغراض شخصی به‌ویژه هنگام تداخل منافع

فرآیند داوری و بازبینی مقاله

مجلات مختلف ممکن است بنا به ساختار، گستردگی و میزان اعتبار خود، از فرآیندهای داوری متفاوتی پیروی

باید به اشاره مختصر به آن اکتفا کرد و نباید مجدداً تمام موارد را توضیح داد.

منابع

به هیچ عنوان ذکر تعداد بسیار زیاد منابع در آخر مقاله بیانگر قوت آن مقاله نیست، بلکه عموماً استفاده از منابعی که دارای ویژگی‌های ذیل باشد، کفایت می‌کند:

۱. جدید باشد
۲. در مجله با اعتبار بالا منتشر شده باشد
۳. ترجیحاً در همان مجله مورد نظر برای چاپ مقاله، به چاپ رسیده باشد.

داوری مقالات ترجمه شده

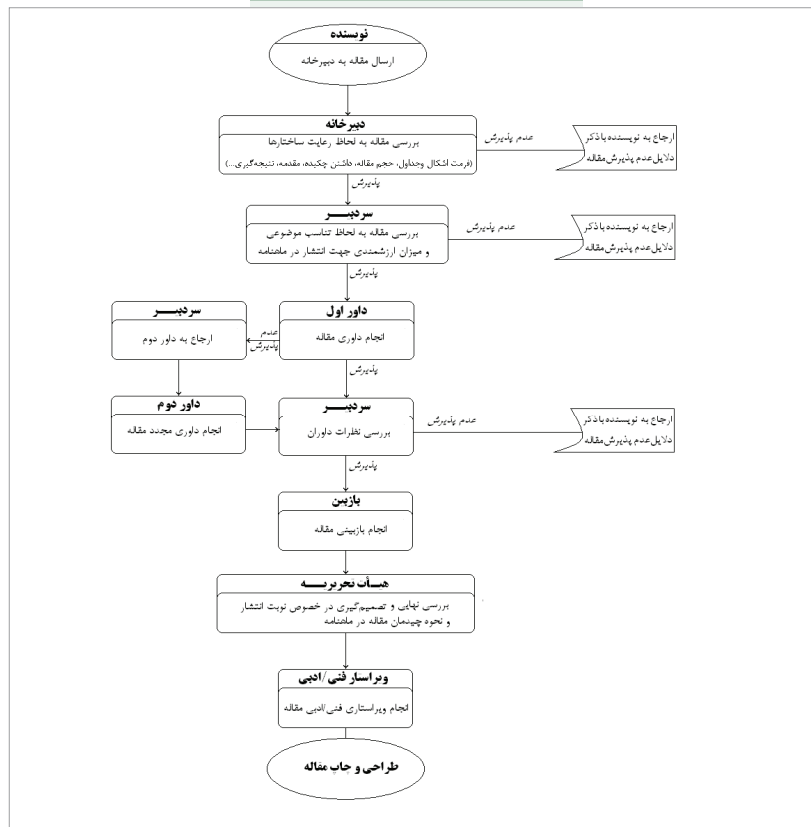
به هنگام داوری این گونه مقالات لازم است نکات ذیل مورد توجه قرار گیرد:

۱- جدید بودن: اصولاً مقالاتی که بیش از دو یا سه سال از زمان انتشار آن‌ها گذشته باشد برای ترجمه ارزش کمتری دارند. هرچه مقاله جدیدتر باشد، جذابیت بیشتری برای خوانندگان خواهد داشت. بنابراین داوری یک مقاله ترجمه‌ای در درجه اول باید بررسی کند که از انتشار مقاله اصلی مدت زیادی سپری نشده باشد

۲- اعتبار مقاله: داوری مقاله باید اعتبار مقاله اصلی را نیز بررسی کند. یکی از شاخص‌های اصلی در این باره، بررسی اعتبار مجله‌ای است که مقاله اصلی را چاپ کرده است. مقالاتی که در مجلات ISI چاپ نشده یا در مجلات با اعتبار پایین به چاپ رسیده‌اند، ارزش چندانی برای ترجمه ندارند.

۳- بررسی منابع: در گام سوم، داوری مقاله باید به منابع استفاده شده در مقاله اصلی توجه کند. هرچه این منابع معتبرتر و جدیدتر باشند، ارزش مقاله ترجمه شده نیز بیشتر خواهد بود.

۴- کیفیت ترجمه: در نهایت، داوری مقاله باید کیفیت ترجمه مقاله را بررسی کند. وفاداری به متن اصلی، شیوا و رسا بودن ترجمه و رعایت ساختارها و استانداردهای لازم در این باره حایز اهمیت است.

نمونه‌ای از فرایند داوری و بازبینی مقاله

سه دسته اصلی عبارتند از:

۱. مقالات تست فرضیه: در این نوع مقالات تأثیر پارامتری بر پارامتر دیگر در یک موقعیت خاص بیان می‌گردد. بر همین اساس عناوین انتخابی برای چنین مقالاتی مشابه مثال ذیل خواهد بود:

«تأثیر افزایش میزان تزریق گاز بر فشار مخزن در میدان X»
 نکته قابل توجه در این مقالات این است که شروع عنوان مقاله با عباراتی نظیر «تأثیر بر تأثیر...» یا «پژوهشی بر...» نادرست است.

۲. مقالات توصیفی: این نوع مقالات به توصیف یک وضعیت می‌پردازند و می‌توانند در قالب‌های مختلفی از جمله موارد ذیل بیان شوند:

«ابطله بین X و Y در موقعیت Z» یا «مقایسه بین X و Y در موقعیت Z» یا «واکنش و عکس‌العمل X در موقعیت Z».

مثال: «مقایسه خواص سنگ و سیال مخزن X و Y در میدان Z»

باید به این نکته توجه داشت که برخلاف مقالات تست فرضیه، در مقالات توصیفی، محقق هیچ‌گونه دخالتی بر متغیرها ندارد.

۳. مقالات معرفی کننده متدولوژی، ابزار یا فن آوری جدید: مثال‌هایی از عناوین انتخابی برای این دسته از مقالات عبارتند از: «استفاده از نگار جدید X در مخزن شکافدار» یا «معرفی روش جدید Y در افزایش ضریب بازیافت مخازن کربناته». با توجه به توضیحات بالا، نویسندگان مقاله باید با تشخیص درست نوع مقاله خود، عنوان مناسبی برای آن انتخاب کنند.

شکل‌ها و جداول

اصولاً فلسفه رایج شکل یا جدول در یک مقاله آن است که در مواردی که توضیح مطلبی باعث طولانی شدن متن می‌شود، با آوردن یک جدول یا شکل، علاوه بر پرهیز از زیاده‌گویی، درک و فهم مطلب برای خواننده آسان شود. بنابراین در صورت استفاده از شکل یا جدول، تنها

نمایند. با این حال به منظور آشنایی خوانندگان، یکی از فرایندهای مرسوم داوری مقالات که با فرایند موجود در ماهنامه اکتشاف و تولید نیز هم‌خوانی دارد در شکل ۱ آورده شده است. در فرایند داوری مقالات به منظور بررسی کیفی مقاله از فرم‌های مشخصی استفاده می‌شود. در این فرم‌ها علاوه بر کنترل وضعیت پژوهشی و نوشتاری مقاله، بخش‌های مختلف یک مقاله شامل چکیده، روش تحقیق، نتیجه‌گیری و منابع، مورد ارزیابی و امتیازدهی قرار می‌گیرد. در ماهنامه اکتشاف و تولید نیز پس از انجام داوری، برای کنترل نهایی نظرات داوری و اعمال کامل اصلاحات و انتشار صحیح مطالب ارسال شده، یک مرحله بازبینی انجام می‌گیرد.

عنوان مقاله

عنوان مقاله بستگی مستقیم به نوع تحقیق و مقاله دارد. به طور کلی مقالات از نظر موضوعی به دسته‌های مختلفی تقسیم می‌شوند.